

Tolnai Ottó

A vezérkar

A seregélyek, sosem volt ennyi belőlük, mint az idén, lecsapnak a nyájra, három-négy is telepszik egy-egy birkára, már-már akárha egy fekete nyáj. Tán tetvezik őket, kérdem Bus Károly-Kardel felé fordulva. Szépen metszett, csillogó borostás arca meglep, krumplifejű emberekhez szoktam, most meg mintha csak egy El Greco festette, spanyol márkí állna mellettem a Járás közepén. Az égő sóban. Talán innen, az égő-virágzó só visszfénytől ez a mély csillogása lényének. Látom, ő is regisztrálja a seregélyeket, az ő szemében is tükröződnek, de figyelni Bus Károly-Kardel mindig a távolba figyel, mozdul-e, felbukkan-e valami a láthatáron. A szőlőkön, a mi palicsi lugasunkon is, megszoktam a seregélyek észbontó agresszivitását, ahogyan kapkodva eszik, s ugyanakkor lábukkal rugdossák is a másik szájába a szemeket, de most, itt a birkákon látva csimpaszkodni őket, engem is újra zavarba hoznak, már-már meg is ijesztenek ezek az izzó zománcos vértet viselő, napról napra mind komolyabb csapatösszevonásokat végző, szárnyas mongol hordák. Szeretik a birkákat, mondja Bus Károly-Kardel anélkül, hogy feléjük pillantana. Tisztán tartják a subájukat, kioperálják belőlük a nyüvet, de tulajdonképpen nem azért jönnek, nyomulnak ilyen mohón, folytatja, hanem mert ahogy halad a nyáj, valami alig látható hupikék lipék rajai lebbernek föl előttük, és ők, a seregélyek, valójában azokat kapkodják, a hupikék lipéket, ismétli, nagyon ínycsapatok lehetnek számukra ezek a különben láthatatlan, különben tán, gondolom én, nem is létező hupikék lipék. Mert akárhogy is erőltetem a szemem, nem látom fellebbenni azokat a hupikék lipéket, már arra gondolnék, tényleg nem is léteznek, de akkor eszembe jut, valami hasonló látomásom nekem is volt egyszer, a kicsinek is kicsi kiserdő déli szegélyén, a négyrét görnyedt csontfánál, melyet rajzolni szoktam volt, egész felhői keltek a kék, én úgy emlékeztem, ibolyakék pilléknék, ide-oda szaladgáltunk Jutkával, hogy fellebbentsük őket, máshol sehol, de ott egész kis kék felhők, ám amikor később meg akartam mutatni őket egyik kíváncsi, jóllehet hitetlenkedő barátomnak, nem keltek, egyetlenegy sem lebbent föl közülük, azok is megmaradtak, mint Bus Károly-Kardel eme hupikék lipéi, valahol a látomás határán, még jó, hogy akkor, a csontfánál nem egyedül voltam. És mégis, most, hogy Bus Károly-Kardel újra felemlegette, fellebbentette őket, megörültem nekik, még így a látomás határán is arra gondolván, lám, nemcsak löszbabákat dob ki ez a kietlen, sós föld, hanem ilyen szépséges kis felhőit is fellebbenti a lipéknek, mert már én is lipéknek nevezem őket, igen, majd föl is jegyzem ezt a nullafok túloldalán mutatkozó csodák lajstromába, amely a só virágzásával, a löszbabák kifordulásával vette volt kezdetét számomra, akárha a zöld réten, a töltésen túlnan kanyargó Tisza virágzására rímelve...

(A Szeméremékszerek című készülő regény „Tanyasi tékák” fejezetéhez)

Ma ismét a Sajtin-halom tetején pillantom meg Bus Károly-Kardelt. Ül nagy szamarán. Teljes felszerelésben (itt-ott megreparált, drótozott-foltozott, figyelmesen összecukott, összekötözött, hosszú, fakó málnaszín kávéházi napernyő, ami, erre csak idővel jövök rá, zseniális lelemény, valóságos sátorként szolgálhat a nap, a nagy esők ellen, sárga műanyag szálból készült zsák, ha beindulna az ellés, másik nyájaknál már tegnap, tegnapelőtt beindult, ebben a sárga műanyag zsákban viszi aztán a nyálas-véres báránykákat, olykor hármat-négyet is napon-ta, zsinegen lógó, opálösszá kopott műanyag flakonok, amelyekben orvosságnak egy kis pálinkát tart, vizet, petróleumzöld esőköpeny, fűzöld pöndöhláló, iszák, mert olykor halászik a kanálisban, erekben, talán a halastóban is, zacskókat, orvosságos üvegcséket, kenyeret látni bennük, nyútt szatyrok), egyik kezében a kék-piros-rózsaszín manilából font gyepelével, a másikban a rézfejú, kampós pásztorbottal, most, mivel ma már erősebben süt a nap, kis, hegyes, szalag nélküli fekete kalapban, melynek keskeny karimája napszemüvegnyi árnyékot vet a szemére, nem orosz sapkában, mint tegnap, nem szögecselt, széles karimájú román kalapban, mint holnap... Kissé meg is zavarodom, az az érzésem, el sem mozdult, az éjszakát is itt töltötte a vártán, itt már napok óta. Éppen csak lecserélte fejfedőjét. Lecserélgette fejfedőit. Akárha egy itt a piros, hol a piros játékban...

Igen, akár egy őrszem.

Megfigyeltem, teljes izgalomba jön, ha valaki felbukkan, motoron elhalad a láthatáron, netán bejön kocsival a Gyékény-tó előtti cserepes útra, befordul vagy folytatja Kishomok irányába, azonnal mondja, kicsoda, vagy hosszasan találgatni kezdi, ki is lehet, ugyan mit is akarhat, a gazdától szalasztottak ki valakit, a tollszedő cigány kék meg rózsaszín dunyhákkal, vánkossal teletömködött autója, vagy táskával a hóna alatt, holmiféle hivatalos koma, új csordás, de mintha még ezek mögött, messzebről is várna valakit, egy gyilkost (jött egyszer egy juhász, már évek óta átkártyáztuk vele a teleket a kiskonyhában, amikor egy éjszaka minden bevezető nélkül azt mondta, tíz évet ült, többet is kaphatott volna, gyilkolt), még messzebről valami hírhozót, igen, még messzebről, netán egész a túlvilágról...

Tegnap a Görbe-ér belső oldala mentén indultam ugyanis. Kedves, langyos utamon. Amelyre már olyannyira vágytam, hogy tovább már egy pillanatig sem halogathattam sétám. Egy pillanatig sem halogathattam útra kelésemet. Sokáig messze voltam, Berlinben, s ezt úgy mondom, mint a járásiak, ahogyan sorolják, hol, merrefelé katonáskodtak, hol, merrefelé voltak fogságban, hol, merrefelé sebesültek meg, Berlinben is nemegyszer álmodtam: mezítláb poroszkálok a Görbe-ér belső oldala mentén. A virágzó sóban. Különösen azóta, amikor a Kant Strassén baktatva, magamba roskadva, egyszer csak meghallottam a város zsongó fénybúrja, fényzférája fölött elhúzó vadlibák hangját...

Valami furcsa üzenet volt az, ma sem értem, hogyan sikerült a vadkacsáknak áttörniük azt a hihetetlenül intenzív búrját a világvárosnak. Talán azért sikerülhetett, mert egy pillanatra valami nagy csönd állt be bennem, ahogy kiléptem kedves ismerősöm, az idős szír filatelistá boltjából, ugyanis meglehetősen különös volt nekem, hogy egy szír úriember éppen filatéliával foglalkozik Berlin kellős közepén, amikor először csöngettem be hozzá, lévén ősz immár a haja, egy

félrefésült ősz úriember, svájcinak véltem, sőt svédnek, de amikor rákérdeztem, mert egy nővel valami furcsa nyelven szólt, s azt mondta, szír, ez a váratlan közlés valahogy jólesett, új tartományát nyitotta meg számomra a filatéliának, ugyanis addig semmit sem tudtam az arab filatéliáról, ahogy kiléptem boltjából, hirtelen Szíriára gondoltam, az izzó tengerre, a sivatagra, s akkor ott, baktatás közben, váratlanul beállt bennem az a nagy csönd, és minden biztonnal ezt érezhették meg fönn a vadlibák... Aztán többször beszámoltam erről az égi üzenetről, jelről, igaz, a filatélia nélkül, afféle performanszként elő is adtam azt a kis Kant Strassei jelenetet, ahogy hirtelen földbe gyökerezett a lábam, értekeztem is róla többször itt-ott irodalmi esteken (Életem legszebb irodalmi estje). Egy pillanatig sem halogathattam tehát sétámat az én gyerekkorom óta őrzött, titkolt kis utamon, pusztai korzómon, Stradunomon, amit olykor taónak is mondok. Persze az ilyen és hasonló kifejezéseket csak a gyengébbek, illetve hát éppen hogy a hatokosok kedvéért használom, különben én nem élek ilyesmivel, éppen elég nekem a még gyerekkorban juhászoktól, pákászoktól, piócahalászoktól felszedett, felszívódott anyag, szótár... A Burdáék birkái által föltaposott hídon mentem át a kanálishon, s jobbra kanyarodva máris a Görbe-érnél találtam magam, amely ott ér véget, igen, az is egy csoda, ahogyan egy ér véget ér, jóllehet nem ér véget, még ha kiszárad sem, a végéről van szó, amelybe ott vezet bele az ártézi kút kénes vizét a kanális. Ám most, meglepetésemre, az ér éppen hogy kiáradt, elszittyósította az enyhe dombhát és a víz közötti, tízméternyi széles, két-három kilométernyi hosszú sávot.

Intim, itthoni sávom. Igen, én sávokban gondolkodom, hiszen a csicsókából is csak egy sávnyit ültettem volt az újvidéki (telepi) garázs mögé, Palicson is a szomszéd kerítésének tövébe, ide-oda, mindenhová saját, titkos sávokat vonok, jelölök, különítek el magamnak, hogy aztán legyen hol baktatnom, csoszognom magamban.

Meg-megbuktam, talán ismét tóvá akar görbülni, maga köré csavarodni, morgódtam, hiszen a Görbe tóváltozata is él még az emberekben, igen, ahogyan a madárvilágban, de hát lám, a pillék között is új fellegek, madár- és pillefellegek mutatkoznak, úgy mutatkoznak új, illetve hát éppen hogy régi, nagyon is régi tünetek, nevezhetjük akár tendenciáknak a vízrajzunkban is, mintha csak valaki felülről újrajzolná még ezt a kietlen szikest is: ahol egy rövidke hús ér áramlott magában, most meg egy tavacska, egy kis, semmis beltenger, nem véletlen Tengermellék (Primorje) a Járásszél igazi neve, lám, egy kis, semmis beltenger, semmisségében végtelen beltenger akar mutatkozni, sőt netán egybeömleni a Gyékény-tóval... Fel kellett tehát húzódnom a különben általam eddig alig észlelt domb aljába. Elhagytam lassan, miközben a nehéz, szappanos talajon még jobban lelassult a mozgásom, görnyedt baktatásom, el a Zadruha cukorrépával ültetett földjét. Papföldek ezek valójában, csak vakaródnak visszaszármaztatni az egyháznak, e primitív népség, amely egykor kommunista alapon államosította, most előbb még nemzeti alapon mohón privatizálja, ki tudja, immár hanyadszor újrahódítja, ki tudja, immár hanyadszor újrakolonizálja, igen, eredetileg nyolcvan hold papföld volt... Aztán megdöbbenő nagyságú, szépségű, már-már tropikusnak mondható holdjai a lila szamárkórónak, a leopárdmintás, lapulevelszerű

gyönyörű növényeknek – lapulevéllal keresztezett számarkóró? –, amelyeket más részén a Járásnak nem látni. Bus Károly-Kardel tán itt abrakoltatja, lakatja jól hátasát, mert egyszer majd ámuldozásomra (még arra is gondoltam, le kellene védeni ezeket a gyönyörűséges, mind jobban elvaduló holdjait a keresztezett számarkórónak) meg is jegyzi, hogy ezt a kórót valóban imádja a szamara, virágostól harapja, valóságos számaparadicsom...

Botorkáltam tehát a domb tövében, amikor először föltűnt. Ott ült a szamarán. A lilán ködlő kóróban. Ez a köd és feketesége arról árulkodott, hogy El Greco, aki tulajdonképpen Bus Károly-Kardelt festette, Velencén keresztül érkezett Spanyolországba... Ült ott, fenn, mozdulatlan. Mintha ott is ült volna öröktől fogva. Jóllehet nem. De azon nyomban vissza is húzódott, vagy véletlen kellett éppen a birkák után mennie, nem tudom, csak egy pillanat volt az egész, előbb azt hittem, valaki szántja a halmot, és most kiért a tetejére, fordul éppen vissza, s akkor fordulás közben egy szusszantásnyira megáll, körülnéz, jóllehet idevalósi lennék, eddig még sosem éltem a nevével, a halom nevével, sosem mondtam, hogy: Sajtin-halom. Talán mert az én birodalmam a Felső- és Alsó-Járásszél, a Tengermellék, a Járás közepe, egzakt, a pacsirták ónja által bemért lapos, akárha homorú sütt, nem is sütt valójában, hiszen a birkaparé meg a libatop dúsan terem rajta, közepe.

Igen, ha e keskeny sávon baktatok, csak a sóba bámulok. Meg jobbra a vízbe, egy-egy pillantás erejéig át az ér túlsópartján álldogáló vízimadarakra. A bal oldalon apró madarak ékírnak a sóba, a jobb oldalon pedig nagyobb vízimadarak festik a fehér rögöket még fehérebbre, szinte lemeszelve őket fröccsöntött ürülékükkel. A dombra azelőtt még sosem néztem föl. De aztán láttam, nem szántanak, messze még a szántás, az idén talán nem is fognak szántani, még csak ott tartanak, hogy próbálgatják, talán éppen ő, Bus Károly-Kardel, meggyújtani a hosszan indázó kórókat, amelyek valóban olyan erősek, elnyúlhatatlanok, mint a kidobott sifonér afrikja közül kirúgó rozsdás rugók.

Aztán elbaktattam egészen a halastóig.

Később mesélte Bus Károly-Kardel, hogy a Fejős Péterék is gukkeroztak nagyon a Provizonokból, de nem tudtak rájönni, ki is lehetek, mindig elfordultam, mindig lefordítottam a földnek az arcom, mondták neki. Meg azt is, hogy így, ennyire földnek bukva senki sem jár errefele. Valójában ők, Fejősék magyarázták el aztán, amikor már azonosítottak, Bus Károly-Kardelnek, ki is vagyok tulajdonképpen, noha aztán én is elmondtam neki. Összevethette a két változatot. Ki is vagyok úgy, ki is vagyok így. De dilemmáztam, nem mentem be a Provizonokhoz, a halastóhoz, éreztem, egy egész más világ határához értem, akárha egy komoly város kapujába, igen, ezt pontosan érezni lehetett, egy egész település szféráját, akkor értettem meg, nem csak a földben lehet városokat találni, közvetlen a föld fölött, a levegőben is mutatkoznak olykor, ha még tovább merengek behunyt szemmel ott, talán az egész egykori települést, várost lerajzolhattam volna, különös, azelőtt ilyesmit még sosem éreztem. Talán azért is álltam meg. Gondoltam, azt majd egy külön napra halasztom, megkérem a halastó igazgatóját (piros Zastavája van, jegyzi majd meg Bus Károly-Kardel) vagy a Túró Mikit, aki még mindig, vagy már megint ott dolgozik, nem tudom, most

örként, halászként-e, vagy a Rudit, aki míg a tónál örködött, annyi vízipockot fogott, nyúzott meg, hogy a gereznák árán tehenet, mosógépet is vett az asszony-nak, vezessenek körbe a tiltott zónában, ahol gyerekkorom óta nem jártam. Majd egy kis üldögélés után, a jobbra forduló ér hídján üldögéltem, ráfordultam balra a cserepes útra. Majd a cserepes út feléig érve, a 428-as kóta mellett megcéloztam sejlő tanyánkat. Elhatároztam tehát, átvágok a Járáson. Át, boldog Nusi kutyám-mal, aki végig velem volt. Akkor már el is feledkeztem a Sajtin-halmi jelenésről. Hogy ott lovon vagy öszvéren, akkor még úgy gondoltam, felbukkant, majd eltűnt valaki. Azelőtt nem is tudtam, el sem is hittem volna, hogy a Járáson így el lehet bújni, hogy a Járáson még bújócskázni is lehet.

Jó volt érezni, hogy rajtam kívül az egész Járáson nincs senki, noha tudtam, Zsombor, előző tanyásunk künn van valahol messze a csordával, meg néhány nyáj is kell, hogy még legyen, egy-két juhász, egy-két gyerek, őzek, rókák, nyulak itt-ott.

Akkor előbb még azt a vadrózsaallét kerestem, de nem sokáig, mert aztán gyorsan rájöttem, az balra Kishomok-Kispiac irányába esik inkább, amelyet egyszer, három évtizede lesz éppen, édesapám mutatott meg nekem. Allé, mondtam magamban, rózsallé a semmiben, olyan versbe való valami, mert hát olykor a valóság is szolgál ilyen előre gyártott, félkész elemekkel... Ők, a vadászok ültették, legyen hová tojni a fácánoknak, egy egész vadrózsaligetet képzeltek el, de különös mód csak két sor, egy allészerű rész fogta meg, csak egy allé maradt, gyönyörű halvány vadrózsabokrok, tele szarka, vércse meg mindenféle apró madár fészkeivel. Mentem forgolódva, pontosan úgy, ahogy a gukkeröző Fejősék mondták Bus Károlynak, arccal a földnek bukva, a sóvirágban, a birkaparé kapaszkodó csillagaiban, a sófűben, libatopban keresgélve, akárha, mondogattam, akárha tűt keresnek a tűfűben, akárha tűt... Jó volt ismét rátérni, egzakt mód megérzi az ember, mikor lép rá a Járás sütős közepére, platnijára, ami még ilyenkor, október végén is az, szinte sistersgően sütős, mint a tűzhely platnija, majd csak a hótakaró hűti le, de aztán február végén, március elején már a hólé is meglangyosodik, hogy majd májusra hirtelen zölden berobbanjon, júniusban pedig már ismét teljesen kiégjen, persze kivéve az ilyen éveket, mint amilyen az idej is volt, amikor még a számartövis is a lapulevéllal kél versenyre, illetve hát éppen most meséltem volt, bujálkodik vele.

Egy kis kukoricatábla (talán sosem volt ilyen magas a kukorica errefele, pedig ezt itt, jegyzi majd meg Bus Károly-Kardel, a jégverés után újra kellett ültetni) mellett haladtam el, bosszankodva, miért törik föl ennyi helyen a legelőt, ha rajtam múlna, mindent visszaszármasztatnék, hogy aztán az eredeti tulajdonosok engedjenek át mindent, de mindent a Sárga-árok, a Görbe-ér körberajzolta birodalmat, legelőnek, természeti rezervátumnak immár örökre és sérthetetlenül.

És akkor, számomra teljesen váratlanul, noha állandóan követhetett, előbukkant barna szamarán, a kukoricatábla másik sarkánál, Bus Károly-Kardel.

Először pillantottuk meg egymást közelebről. Elindult, nem kifejezetten irányomban, nem rám, de párhuzamosan velem. Lelassítottam, közelíteni kezdtem feléje. Majd megálltam, bevártam. Zavarba ejtően szépen ülte meg azt a szamarat, a legszebb lovat nem ülik meg különben, jóllehet semmi mesterségesség nem

volt, nincs a tartásában. Akárha nyeregben született volna. Én persze sejtettem, hogy csakis Bus Károly-Kardel lehet. Mert a környező tanyákon, szomszédaimtól, Lukács bácsitól, a legidősebb juhásztól, aki néhány napja rendszeresen betereli udvarunkba kis nyáját, ne kelljen nekem kaszálni, nyírni a fűvet, hallottam említeni nevét, persze ezek a rideg tanyasiak kissé ironikusan, olyankor a nyál sósavvá válik a szájukban, említik az ilyen embereket, semmi komáknak nevezve őket.

Semmi komák.

Meg aztán néhány napja unokáimat átvezettem az alsó-járásszéli, a Zimoniót (Ilonafalvát) és Velebitet (Pipacsfalvát), a két telepés falut összekötő út szépen felújított hídján, be bódéi mellett legelésző szamarához, leleményesen kipányvázott, szinte felistrángozott, kis fekete-fehér vietnami malacához. Ott üldögéltem soká egy felfordított nagy, rozsdás vályún, míg a gyerekek etették, mint az arrafelé legeltető, horgasi illetőségű juhásztól megtudtuk, Muki névre hallgató szamarát. De ő akkor nem került elő. Ő ezekhez az ide-oda topogó komákhoz viszonyítva valóságos figuráns, sőt földmérő, stratégia, állandóan akadtak dolgai, ide-oda kellett mennie, jóllehet, ha jobban meggondoljuk, se az ide, se az oda nem létezett, csak a sütt fű a sós lapályokban, akárha tengeri csillagokként közlekedő isteni, bíbor birkaparé, a galacsintúró rabszolgatársadalma, amelynek ezeregy Sziszifuszát mind boldognak kell elképzelnünk, boldognak is láttam, akárha valami nagy-nagy pólomeccs történülne éppen ezeregy kapura, igaz, nem őt, nem Bus Károly-Kardelt becézték Stratégiának, hanem az Olgi édesapját, de még csak Trockijnak sem, mint körösztapámat, akit éppen Stratégia bácsi nevezett el Trockijnak, de nem azért, mert ő is megjárta Spanyolországot és a Szovjetuniót, nem azért, mert ő is hordott spanyolcsizmát, hanem azért, mert egy az egyben úgy nézett ki, úgy öszült meg, olyan istentelenül, mint egy kecske, igen, amikor egy éjszaka, akkor már az égvilágon senki sem várta, a kiskonyhában kártyáztunk a gyilkos juhással, hazaért, állítólag Japánon keresztül, mert egészen Vlagyivosztokig hurcolták, s ha már odahurcolták, gondolta, a legrövidebb út haza, Bácskába, Japánon körösztülni vezet (azóta magam is megjártam Japánt, én is érdekelve voltam e legrövidebb utat illetően), ahogy bedugta fejét a konyhaajtón, azt hitték, a holdvilág kékkövével locsolt kecske tévedt arrafele, valaki mondta is, mielőtt megkeresnék a gazdáját, jól meg kéne fejni, majd kacsintott, de azt már nem mondta, jól meg kellene baszni... Aznap, ki tudná, miért, szamar nélkül, gyalogosan hajtott ki valamerre Bus Károly-Kardel. Igen, csak ő tudott eltűnni ezen a forró platnin, mint valami sűrű, dimbes-dombos dzsungelben. És csak késő este tért vissza.

Első pillanatban arra gondoltam, engem vár, kissé tán már nyugtalankodva is, a következő pillanatban meg arra, hogy elhatározta, nem fog társalogni velem, Fejősék is inthették, jobb az ilyen szakállas, városi emberekkel, műparasztokkal, amilyenek újabban már minden irányból, még Pestről is érkeznek, vigyázni, hiszen már azok a pestiek is parasztosan beszélnek, vigyázni, de az sincs kizárva, hogy Fejősék ugyanakkor meg is nyugtatták, kifejezetten idevalósi manusz vagyok. Óslakó tulajdonképpen.

Aztán elindult őrhelyéről, de nem egyenesen felém, előbb megkerülte a halmot, hirtelen megrettentem, szó nélkül otthagytam, de akkor láttam, a nyáját

irányítja, előbb be akarja biztosítani magát, biztos akar lenni pozíciójában, mert volt ott szemben, a magas kukorica tövében két-három szögöl misling is. Nagyon megörültem, amikor egy rándítással aztán már egyenesen felém irányította a szamarat, amely, nem győzöm hangsúlyozni, ólatta nem számár, de nem csak azért nem, mert nagyobb fajta, mert akkor még vélhetné az ember ösvérnek, hanem ahogyan ül, pontosabban, él rajta.

Nagyon fontos lett nekem akkor már Bus Károly-Kardel.

Ahogy kis utam végén váratlanul megjelent. Mutatkozott. Előtűnt. Sötétben felragyogott nekem, El Greco élő, forrón égő olajaiban, a sziken.

A zúzott cserépről letérve épp egy tapintatosan a fűbe nyomódó, elágazó ösvényhez értem, ami fontoskodva vált ketté, de aztán, amikor épp választottam egyik ága mellett, láttam, nem csak az, a másik ága is elfogy, felitatódik a fűben, kiegyenesednek a lenyomott fűszálak, az ösvények megszűnnek. Legalábbis az én szemem, talpam számára. Nem leltem a tűt. Egész tűfűszőnyeg terült a lábam elé. És akkor értem oda, közel a kukoricatábla sarkához, ő pedig akkor bukkant föl a kukoricatábla másik sarkánál. Mint valami sakkjátszmában. A jelenések és látomások elhasznált kifejezések, s különben sem lennének pontosak esetünkben, jóllehet valami nagyon rokon dolgokról lehet szó.

Kellett már ugyanis, hogy valami történjen.

A Járással.

A Járáson.

Meg kellett hogy jelenjen előttem a szelleme, jóllehet a szellem is ugyanabból a kelléktárból való, mint a jelenés, a látomás, ám Bus Károly-Kardel esetében úgy ragyogott ez a valami, mint egy kétélű penge, ugyanis egyszerre volt spanyol márkí, keresztes vitéz és járási semmi koma.

Mellém kocogott. Hallottam a számár elnyűtt bakelitpatáinak finom kopogását a szikrázó sziken. Nem szállt le. Felemeltem a kezem. Lekezeltünk. Az ő keze kisebb volt, finomabb, jóllehet persze erősebb, szinte éles, valóban, mint egy drága penge. Kabátja fénylett. Mint a páncél. Mindig ilyen, a használattól fényes kabátot szerettem volna. Páncélt. Mert mind jobban féltem a világban. Nézelődött, közben persze engem is jól szemügyre vehetett, ide-oda mozgatta villogó, metszett fekete szemét, sötét fejét. Nem tudtam megállapítani, mit figyel, mit követ ilyen koncentrációval. Nyúl, mondta. Meglapul, engedi, hogy áthaladjon rajta a nyáj, de arra nem számít, hogy én is ott léptetek szamaramon közöttük, megiramodna, de akkorra én már tarkón lódítom a botommal. Este meg már szépen sült is a serpenyőben. De csak másnap eszem meg, ha már szépen kihűl, mert fekélyről vagyok operálva.

Bus Károly-Kardel leszáll. Iszik. Tegnap is ugyanígy ültünk meg a lapályos kopás peremén. Mikor megemlítettem neki, hogy én ott élek, szemben az egykori Kucora-tanyán, láttam, tudja, viszont az engem meglepett, mennyire ismeri a Kucoráékat. Aztán meg, amikor Bicskei Lajos bácsit találtam említeni, akivel először vadásztam kisgyerekkoromban, itt a Járáson, lánya, Margit meg a dajkám volt, még nagyobb ismeretekkel rendelkezett, ugyanis, mint mondotta, a Bagi tanyáján éltek, aztán meg a Bicskei Matyi tanyáját vették meg, ott a Lábatlan Baráth mellett, onnan is rukkolt be.

Én úgy tudtam, mondtam, maga kishomoki. Nekem azt mondta a Lukács bácsi. Igen, ott éltem volt az asszonnyal. A fiam most is ott él, meg az unokáim is ott élnek mind. Most is van ott fél tanyám. De én Oromhegyesen születtem. Oromhegyesen?! Ismerte a Varga asztalost, aki aztán boltos lett, meg kocsmáros? Meg mozis, tette hozzá elérzékenyülve kissé. Ő tartotta a nagy kocsmateremben a mozit, mondta. Ez a közlése meglepett. Ugyanis fogalmam sem volt róla, pedig amíg apám börtönben volt, minden telet Oromhegyesen töltöttünk, hogy mozi is volt egykor ott, Oromhegyesen, igaz, azt sem tudom, van-e még Oromhegyesen mozi... Ő fordította, mesélte el a filmeket, csak benézett a terembe, nekidőlt az ajtófélfának, s mintha az első mellette báméskodó, hitetlenkedő embernek, elkezdte hangosan mesélni, magyarázni a filmet, vidám egy ember volt, olykor bele is játszott a filmbe, be is játszotta magát a filmbe... De nem Kossányinak hívták, tűnődött el. Már nem emlékezett pontosan, jöllehet a Varga lányát, unokatestvéreimet, Pacit pontosan azonosította, együtt játszottak, mondta, később ugye a városházán dolgozott, kérdezte. Én csak egy Kossányira emlékszem, egy csodálatos, kis öreg nénire, benn Ó-Kanizsán, mondtam, aki egy időben koporsós volt, köténye zsebében állandóan ott fityegett a kalapács nyele, nem teketóriázott, egykettőre rászögezte az emberre a koporsó fedelét, nem adott nekik, a tetszhalottaknak, egy perc gondolkodási időt sem, míg arról viszont, hogy a kis öregasszony, illetve a férje egykor Oromhegyesen mozis lett volna, nincs hallomásom. De arról sem hallottam soha, noha az én hallomásaim valóban csak felemás hallomások, hogy Varga sógor valaha is mozis lett volna, noha azt viszont el tudtam képzelni, ahogyan kommentálja, meséli a filmeket, lévén valóban hihetetlenül szellemes, vicces ember, el azt is, hogy addig kommentálja, meséli a filmeket, hogy végül tényleg belemeséli magát is a filmekbe... A kishomoki Ózsvár Pétert, az Agyag Petit, a nagy cserépművészt ismeri-e, kérdem. Ő, most voltunk együtt lakodalomba Petyivel. Úgy emlékeztem rá gyerekkorából, mint aki nyakában hordta az öccsét. Mondtam neki, most vedd a nyakadba az öcsédet! Mire Petyi felkapta, és aztán úgy mulatott, nyakában az öccsével, egész éjszaka... Később megint visszatérek a Vargáékhoz, magyarázom, hogy a Varga volt édesapám legkisebb húgának, Ica néninek a férje. Mi volt a lánykori neve, kérdezte komolyra fordítva a szót. Kracsun, mondtam. Hirtelen elhallgatott. A birkák közé bámult. Talán ismét kék lipéket látott. Megváltozva ért vissza, jöllehet el se mozdult. Ismét méricskélgni kezdett. A fejem búbjától a talpamig. Valamit most nagyon nem értett. Mondtam, itt volt Kracsun nagyapámnak a tanyája az alsó Járásszélen. Tanyasi böllér volt, sosem vette le a nyakából a súlyos bőrkötényt. Ő volt annak a cincár kolóniának a böllérje... Mutattam is neki a kezemmel. Ott. Még furcsábban nézett rám. És akkor megszólalt. Igen, az én nagyanyám is ott lakott, ő is ugyanoda mutatott finom kezével. Nagyanyám a Kracsun Miklós feleségének volt az édestestvére, aki felvette volt a Kracsun nevet... Most én néztem tátott szájjal Bus Károlyra. Kracsun Miklós ugyanis testvére volt apai nagyapámnak, Kracsun Tódornak. Hát igen, mondta, persze, testvérek voltak Tódor bácsival, egymás mellett volt a tanyájuk, akkor még szinte az egész Alsó-Járásszél Kracsun volt. Hasúaknak hívták őket, meg Tükörinek, az Ancsánékat meg Lupujoknak.

Az Ancsán Lupuj Péter bácsi lakott még ott a sor innenső végén, kezdtem el magyarázni neki. Maga ismerte az Ancsán Lupuj Péter bácsit, képedtem el ismét. Hogy én ismertem-e, nézett rám valami még nem látott tekintettel.

Istenem, kivel talákoztam én itt a Járás közepén, kérdeztem magam, most én is újra, még jobban szemügyre véve Bus Károly-Kardelt. Hogyan is van ez, kérdeztem, a szemem meresztgetve, ugyanis a Bus név mint olyan már egy jó ideje foglalkoztatott, ígézetében tartott. Nem fogalmazódott még meg bennem igazán, de valami olyasmiről volt szó, hogy ez a név mutatkozott e térség, kisvilágom emberének a nevéként. Úgy általában. Most viszont ott állt előttem ez a szépen, sötéten metszett ember egy az egyben, konkrétan. Ugyanakkor El Greco által megfestve. És nem volt egerutam vissza az általános felé, ahol, ha nem is felelőtlenül, de szabadon manipulálhattam, játszhattam, művészkedhettem.

Emlékszem, utolsó pesti utam alkalmával, a Deák tér felől igyekezve, a Gödör mellett, a Szent István-bazilika, illetve az Arany János utcai metró felé, egyszer csak valahogy a Búsuló juhász néven ismert szoboregyüttes előtt találtam magam. Hirtelen lefékeztem. Vannak nekem ilyen lefékezéseim. És, mint egy műértő turista, körbejártam a szobrot. Még arra is gondoltam, netán írnom kellene róla, meg kellene írnom a szobrász életét, a szobor történetét, azt, hogyan tűnik át lassan az idők folyamán valami mássá, akár egy tudományos értekezletet is össze lehetne hívni ott a Gödörben, ahol a huszonegyedik század hajnalán komoly stúdiómban taglalnák a Búsuló juhász felvetette kérdéseket... Körbejártam még egyszer. Fogódzót kerestem, ugyanis eddig, ha pillantást vetettem rá, mindig lemosolyogtam, legyintve továbbsiettem, lecsúsztam róla, ez volt az első eset, hogy megálltam előtte. A pesti járókelők zavartan pillantottak rám, vigyázva kikerültek, volt olyan is, aki pillantást vetett a szoborra, szemügyre vette a juhászt, furulyáját, netán a birkáit is, hogy aztán immár engem is jobban szemügyre vegyen. Odaléptem a gyerekek által itt-ott kifényesített, patinás bronzhoz. Jó volt rátapasztani forró tenyerem. Istenem, mi lesz, ha így maradok?! Majdhogynem segélykérően néztem körül. De csak egy turistacsoport vett észre, megkértek, fényképezem le őket a Búsuló juhással. Aztán gyorsan leléptem a helyszínről. Később egyszer vissza akartam menni hozzá, de már nem találtam, lehet, rosszul jegyeztem meg, hol is állt, hol is furulyázott, nem tudom, fogalmam sincs, én csak tévelygek Pesten...

Nevezetesen az történt, hogy amikor elhatároztuk, harminc év után, elhagyjuk Újvidéket, hazajövünk, úgy adódott, hogy Ó-(Magyar-)Kanizsán az egyik Bús-házat néztük ki magunknak, azt akartuk megvenni. A három Bús-ház közül az elsőt, lenn, közvetlen a Tisza partján. A transzformátornál, az Arany János utca sarkán, a Bús Ilonka történelem-tanárnő házat, akinek a férje volt egykor a vám vezetője a Tiszán, lánya pedig Péccsett tanult, s aztán ott is maradt, ma is ott él, orvos... És elképzeltük, emeletet építünk a Bús-házra. Fel, be egészen a Tisza fölé, s aztán én ott fogok élni a Tisza fölött a villódzásban, fényverésben, párákban, ködökben, viharos virágzásokban, boldogan búsulva (végre egy jó szó depressziómra, mert már ment az idegeimre ez a kifejezés is, lévén, majd minden gela figura depressziós, én is az vagyok, sőt, de csak búsulónak, sőt újabban búskomornak, búbánatosnak mondom magam), de aztán a gyerekek lefújták az egézet,

kicsinek találták a házat, még kisebbnek az udvarát, igen, valójában nem is volt udvara, túl közelinek a töltéshez, úgy kerültünk aztán végül is Palicsfürdőre, feleségem szülőhelyére, a Homokvár nevű, omladozó századfordulós salakbeton vil-
lába. Ám egy napon azt vettem észre, különösen, amióta láttam, valaki megvette
azt a Bús-házat, a mi Bús-házunkat, és éppen úgy építette át, úgy építette föl,
egészen be a Tisza fölé, úgy, sőt még szebben, fantasztikusabban, mint ahogyan
én elképzeltem, azt vettem észre, hogy én valamiféleképpen mégis beköltöztem,
egy részemmel mégis bevackoltam a Bús-házba. És egyik életem ott folyik a Tisza
felett, a Tiszával, virágzáskor ablakom üvegén vacogó kérészekkel... És akkor
valamiféle indíttatást éreztem leírni azt az én Bus-házbéli életemet ott fenn, a
virágzásban, ködökben, fel is írtam a címet:

A BUS-HÁZ

De valamiféleképpen megakadtam a névnél magánál, láttam, előbb némi
kutatásokat illene végezni. De aztán más dolgom akadt, a BUS-HÁZ vázlata
még most is folytatásra vár, noha némi jegyzetanyag azért gyűlni kezdett már a
Busokat, a Bus nemzetséget – és a Búsokat, a Bús nemzetséget, mert állítólag két
teljesen külön nemzetségről van szó, csak én csináltam magamnak valamiféle
átjárást közöttük – illető iratmegőrzőben. Például átnéztem az adorjáni temetőt,
megszámoltam, hány Bus és hány Bús fekszik ott, gondoltam, majd így sorba
járom az oromhegyesi, a völgyesi, bogarasi, tótfalusi, kispiaci temetőket is, sta-
tisztikákat csinállok, ezt-azt, amíg rá nem bukkanok valami lényegesebb mozza-
natra. És arra is csak e házról írva, fantazálva döböntem rá, hogy van nekem,
ha jól emlékszem, a HÍD-ban jelent meg, igen ott, egy BUS OTTÓ című versem
is, igaz, még nem válogattam be egyik kötetembe sem, meg hát, amikor azt a
verset írtam, még nem rezonáltam ennyire a Bus-Bús névre, noha lényegében
éppen erről volt szó, mi másról is lehetett volna, e számunkra adott, a Balkán által
odacsípett térségek felett való búsulásról, de a dolog még ennél is bonyolultabb
volt, ugyanis ismertem egy másik Bús Ottót is, egy kedves újságíró, aki, ha nem
tévedek, együtt járt a prepába feleségem nővérével, igen jó barátságban álltak,
mindenesetre, gondoltam, illene vele is szót váltanom, előadnom, nevét illetően
miféle csapdába is estem felelőtlen fantazálás, játék közben, igen, hirtelen olyany-
nyira sűrűnek, bonyolultnak tűnt a dolog, hogy éreztem, segítségért kell folya-
modnom, legalábbis konzultálnom kell Pap György barátommal, talán még dip-
lomadolgozat is létezhet, amelyben valamelyik Ó-(magyar-)kanizsai származású
gyerek már alaposabban feldolgozta ezeket a különös neveket, névvariációkat...
De emlékszem, aztán a verset is a Bus-anyaghoz csatoltam, melléje írva: felke-
resni a családot, újraírni, részletesen, tényszerűen az esetet: a Koszovóra vitt –
kényszerített kanizsai gyerekek legyilkolásának borzalmas történetét. Most is
itt a BUS-HÁZ feliratú iratmegőrző a tulipános ládában, a Tanyasi tékák között.

Ezért zavart meg tehát ennyire, amikor ott a szikes kopáson üldögélve, kezé-
ben a kiszántott csumát rágszáló számár gyeplőjével, arról beszélt, azt kezdte
bizonygatni, hogy ő, Bus Károly-Kardel is félig-meddig: Kracsun. Mint én.

Amikor tulajdonképpen én sem vagyok Kracsun, mert apám magyarosított-
ta a nevünket, újabban pedig itt-ott már egyenesen Busnak-Búsna, Búsuló
busmannak, Búsuló juhásznak kezdtem nevezni magam, Bús Ottónak Goethe,

Kierkegaard, és persze Kosztolányi névmágiai játékaik nyomán, de ugyanakkor megrendülésből is, hiszen, mint jeleztem, s a versben is próbálkoztam érzékeltetésével, ugyanakkor a legborzalmasabb koszovói történetek egyikéről van szó...

Ültünk tehát ott a kopás szélén, két semmi koma, két Kracsun: egy Bus meg egy Tüköri, illetve Tolnai.

És ez még nekem is sok volt egy kicsit, legalábbis meglehetősen váratlanul ért ez a szemtől szemben való találkozás – ez a szembesítés kísérleti alanyommal, burjánzó alteregómmal...

Mondtam, majd holnap hozok egy füzetet, mert nem értem pontosan, majd a papíron kibogozzuk a dolgokat, ki a nevét, ki kinek a nevét, egész életét... Netán ki az én nevemet, életemet is, jelezve, ne ijedjen meg, nem csak róla van szó, sőt egyáltalán nem róla, hanem rólam, énrólam elsősorban, nyugodjon meg, a tulajdonképpeni médium, a kísérleti állat én vagyok... Félttem, tiltakozni fog a füzet, valamint élete, egész életének emlegetése ellen, de nem tiltakozott, nem kezdett el vakaródzni, mint a járási emberek általában, s ez fontos volt nekem, mert egyik félig fantasztikus, félig tényszerű szövegem miatt a napokban majdhogynem lincselés áldozata lettem, igaz, már megszokhattam az ilyen-olyan lincseléseket, hanem azt mondta, jó, majd holnap folytatjuk...

Különben is, indulnia kell lassan a nyájjal hazafelé.

És most itt ülök megint a kopás peremén, térdemen fekete MOLESKINE-füzetemmel, kezemben írónnal. A címet már otthon szépen felírtam, felvéstem:

BUS KÁROLY-KARDEL ÉLETE

(a Károly után a BÚS áthúzva, mármint hogy BUS KÁROLY-KARDEL BÚS ÉLETE).

Holnapután – Dömötör napján – fölmondok, kezdi. Majd átmegek a Provizonokba, a Fejőshöz, noha a Bicskei Matyi is érdeklődik utánam. Ott melegen leszek. Nem kell kijárni, csak az ellést kell ügyelnem, sorban kinyomkodni a tőgyek viaszdugóit, bedugni a báránykák szájába az anyjuk csöcsét... Meg hát ott, a Provizonok egyik kis szobájában még tévé is van... Ezek a bódék, rozsdás hűtőházak már tényleg hidegek nekem. Az egyik valóban, mintha hűtőkocsi lenne, mondom. Igen, a fehér az hűtőkocsiból lett átalakítva, mondja, nyáron nagyon jó, de télen... A másikban van egy kis dobkályha, de azt a kocsit meg a vasútról szereztek, tiszta vasból van. Mennyi a bére, kérdem. Havi hatvan (60) euró, meg naponta egyszer hoznak enni, meg hetente egy doboz cigarettát. Hatvan (60) havonta, kérdem. Igen, mondja, hatvan (60). Hány birkát őriz, kérdem. Négyszáztíz (410), meg négy (4) kecskét. Hatvan (60) euróért havonta, kérdem még egyszer. Igen, mondja, hatvanért (60). Eredetileg csak azért kérdeztem a bére felől, hogy észrevétlen kinyithassam közben a füzetemet. Nagyon idegen holmi ilyen helyen egy fekete, egy széksóba fektetett fekete füzet, mert akkor már térdepeltem a sóba fektetett füzet előtt. De egy kicsit megzavart az összeg, fejbe kólintott valójában. Gyorsan védeni kezdte a gazdáját. Nem veszik át a tejet, az egész bukti neki, csak majd tavaszra hozzák meg az árukat a kisbárányok, ha lesz áruk, mert addigra már lesz vagy száz darab... Volt nekem pénzem, mondja, négyezer (4000) márkát betettem a Belgrádi Bankba, de azt mind

elháborúzta a Miloš... Mit szív? Ezt a FORTE-t, húzza elő a zsebéből. Miféle cigaretta ez, veszem a kezembe a dobozt. Aztán szünet. El kellene kezdeni. Jóllehet már rég elkezdtek. Mindent följegyeztem, a keresetét, a cigarettáját illetően. Ügyelünk, kutyáink ne kerüljenek közel egymáshoz, a birkák ne kerüljenek közel a mislinghez. Milyen idős a kutyája, kérdem. Kétéves lesz. Az apja tizenhárom évesen nyúlt ki, szaladt utánam, de otthon, amikor enni akartam adni neki, sehoh se találtam. Visszamentem. És megtaláltam félúton, kinyúlva. Biztosan tüdejére ment ez a sok só. Mert hát, nézze, mondta mosolyra húzva száját, az ő orra még közelebb a sóhoz, mint a magáé... Egy csimbókos kóccsomó, nyakában karvas-tagságú kolonccal, jóllehet mindennek ellenére mégis látszik, ez is egy olyan igen nagyfogalmú puli valójában.

Mondom, most egyedül vagyok én is. A gangról egész nap látom a bódéit. Ha előhozom a gukkert, látom, ahogy eteti kis, vidám, kipányvázott vietnami malacát.

Fölegyenesedik, mint a figyelő ürge. A Burda motorozott ki, mondja, hogy visszafordítsa a nyáját. Eddig bejönnek a Burda birkái is, kérdem. Reggel mindig ott legelésznek előttem az árok partján, mondom. Azt hittem, aztán meg hazafor-dulnak a túloldalra. A Burdákéék gukkerral pásztorkodnak.

Látja, érzi ő is, tovább nem halogathatjuk. Bele kell kezdenünk.

Mire jó magának az én életem, kérdi hirtelen is, meg tűnődve is ugyanakkor. Hová a fenébe tudja bepászítani, tűnődik maga is. Mire jó magának, amikor nekem sem volt jó. Legalábbis én sehogyan sem tudtam belepászolódni a saját életembe. Meg sehová. Talán ezt az utolsó tíz évet kivéve, amióta ismét itt vagyok künn a Járáson. De szerencsére nem érdekli a válasz, inkább azt próbálja elmagyarázni, hogyan is érti ő azt, hogy sehogyan sem tudott belepászolódni a saját életébe. Mert nem is volt, nincs is semmi sajátja. Meg sehová máshová sem. A Járáson is csak úgy, hogy ide-oda billeg, mozog, ide szegődik, oda szegődik, ide se, oda se, billeg, mint a barázdabillegető, futkos, mint a bíbic...

Bus Károly-Kardelnek hívnak. 1934-ben születtem Oromhegyesen (Trešnjevacon). Apám Bus Károly, az ő apja Bus János. Anyám Szűts Ilona, Budán született. Apja, anyai nagyapám, Szűts Sándor katonatiszt volt: tábornok... Mi, kérdem fölkapva a fejem, ismét összezavarodva: tábornok? Igen, tábornokként esett el '16 telén Ukrajnában. Nagyanyám, amikor megtudta, beadta anyámat a lelenházba, írt haza, Ó-(Magyar)-Kanizsára, Kracsun Miklós bácsinak, jöjjenek el érte, ha akarják, vegyék ki az unokájukat, vegyék magukhoz, írják a nevükre, ő meg a Margit hídról szépen beleugrott a zajló Dunába.

Hirtelen nem kaptam levegőt.

Szóval nagyapám itt, Ó-Kanizsán volt fiatal katonatiszt, itt ismerkedett meg nagyanyámmal, aki szép, igen szemrevaló menyecske volt, majd felmentek Budára. Anyám egyik budai testvére, Szűts Mihály, nem tudom, ő tán benn maradt a lelenházban, újságíró lett, a második háború után kivándorolt Ausztráliába, irányukban nem látok tisztán... Anyám egyszer Szűts Lajos bácsival, apámmal fölment Budapestre, látták Horthy Miklóst, de a budai házat nem találták, aztán meg ismét kitört a háború, minden kapcsolat megszűnt ötvenhatig. Hallom, épp most van az évfordulója ötvenhatnak... Én különben ötvenhatos vagyok, mondta...

Szóval a Kracsunék hazahozatták az árvaszéken keresztül az anyámat. De nem jól bántak vele. Láta ezt Ancsán Lupuj Péter bácsi, aki a görögkeleti hitközség elnöke volt, bevitte anyámat dajkának a szerb paphoz, majd aztán cseléd lett ugyanott, szakács tíz évig. Onnan ment férjhez. Valamiféleképpen megismerkedett Szűts Lajossal... Szűts Lajossal, kérdem. Nem értem e név túl gyakori felbukkasását sem, hogyan lehet mindenki Kracsun és ugyanakkor Szűts... És akkor még a Busokról nem is beszéltünk... Igen, nyomatékosítja, Szűts Lajossal. Gyorsan teherbe is esett tőle. Ám nem bírtak megházasodni, mert különös mód egyiküknek sem volt papírja. Nem tudták bizonyítani, hogy kicsodák is ők valójában. Hogy a fenében termett itt két Szűts, egy Kracsun-Szűts, meg egy Szűts-Szűts... Mintha nem lett volna föld a lábuk alatt. Mintha a szél hozta volna ide őket valahonnan, aztán elvesztették egymást, majd mint ismeretlenek egymásra találtak, vagy nem is tudom... De Ancsán Lupuj Péter bácsi hozzálátott, hogy beszerezze a papírjaikat.

Lupujéknak nem volt gyerekük, azért abajgatta olyan szépen anyám életét. Ancsán Lupuj Péter bácsi, amikor hirtelen átlátta a dolgot, mármint hogy nincs papír, vagy mit látott még át, nem tudom, vett egy házat anyámnak meg az egyik juhászának, Bus Károlynak, akivel, se szó, se beszéd, gyorsan összekomendálta. Tíz birkát is adott nekik.

Így lettem én, a neves Szűts tábornok unokája fiának, Szűts Lajosnak a fia, mire megszülettem: Bussá.

Semmit sem értek, jegyzetelek, de nem akarom kérdéseimmel zavarni. Itt már, úgy látszik, a füzetem sem segít. Mind többet rajzolgatok ujjammal, könyökömmel a füzet köré a sóba. Valójában nincsenek is kérdéseim. Valami több van annál, hiszen Ancsán Lupuj bácsi szerepét sem értem, jöllehet őt, s benn a faluban, a Kistemetővel (ahol Gyöngyvér húgom fekszik) szemben, a Szerb temetőnél élő feleségét, Ancsán Lupuj Viktóriát, Viki nénit is jól ismertem, sőt, ha nem tévedek, valamiféle rokonságban is voltunk, ismertem nem mindennapi kedvességüket, jóságukat, csak eddig nem tudatosodott bennem a dolog...

Jól éltek, lettek családjaik, akiket egy kicsit azért jobban szeretett a Karcsi bácsi, noha anyám állandóan intette ezért. Barátkoztak a Szűts Lajosékkal. Lajos bácsi engem mindig fiának szólított. De én ezt, mivel nekik nem volt családjuk, természetesnek vettem, nem sejtettem semmit, egyáltalán nem, mondom, csak azt éreztem, hogy kedvel. Ő csináltatta a katonakufferomat, valamint majd a lakodalmamat is ő állta.

Később egyszer, már nekem is voltak gyerekeim, váratlanul elkiáltotta magát. Megmondom Ilám a Károlynak, hogy én vagyok az apja! Hogy én csináltam! Hát mondd meg, mondta anyám. Mondd meg, hogy te csináltad. Ne edd magad, mondd meg. Károly, tudd meg, én vagyok az apád, mondta Szűts Lajos bácsi. Én csináltalak. Nézttem rá. Maga csinált, kérdeztem elámulva, észrevétlen megtapogatva magam. Én, mondta.

Kaptam tőle két lánc földet. Később azon vettem a kishomoki földjeimet, ahol idővel kutat fúrattam, hogy paprikával foglalkozhassunk.

Nem nagyon értettem én semmit, mondta Bus Károly-Kardel, miközben valami süteményt, ostyalapokból készített süteményt húzott elő a nyereg mellett lógó

zacskók egyikéből, csak éreztem, hogy forog velem a világ, de hogy miért forgat, meg hogy meddig forgat, azt nem is sejtettem, ahogy a törek, a növény szemét, pöszmet sem tudja, miért, meddig pödri a forgósél... Megkínált az ostyalapokból készített süteménnyel.

Egyszer benn Ó-(Magyar-)Kanizsán mutattak egy nagy, díszes könyvet a '14-es hősi halottokról. És abban megpillantottam a nagyapámat. Ez lett az egyetlen biztos pont. Ma sincs semmi más fogódzóm.

Csak a tábornok nagyapám. Hozzá tartom magam. Szigorúan.

Egy időben azt hittem, majd az asszony lesz a másik fogódzóm. Vele majd bepászolódhatok a világba. Az életbe mint olyanba. Született két gyerekünk. Mondom, kutat fúrattam. Meg vettem még sok olcsó, ilyen-olyan reszli földet. És elkezdtünk paprikával foglalkozni. Nagyban a VOČAR-nak, meg piacoztunk is. Nem pirossal. Hanem rotundával, soroksárral, tévépaprikával, baburával, olajossal... Főleg Ó-(Magyar-)Kanizsán piacoztunk. Közösen a Pörös Déneséssel. Akik jó barátaink lettek. Húsz évig együtt árultunk. De a Dénes asszonya kicsit beteges volt, meg titokban részeges is. Elég az hozzá, egy napon rajtafogtam a Dénest az asszonyomon. Húsz éve tarthatott már ez a viszony, hiszen szüretekor is összejártunk. Azt még tán kihevertem volna.

De akkor a fiam egy pénteken berúgott, mert szombaton indult volna katonának. Motoron hajtott Martonosra, mint a kozák. És elütötte a Réz János bácsit. Aki rögtön szörnyethalt. A fiam meg kettétörte az állát. Minden pénzem ráment a Rekecki ügyvédre. Végül földadtam. Három évet ült le Mitrovicán.

Szétosztottuk a vagyont, az asszony azóta Kisgyálán él, Horgas mellett, a Pörös Dénessel. A házrészét a gyereknek adta, nem íratta rá, csak odaadta neki, meg egy hold földet, meg közösből is adtunk neki még négy holdat.

És akkor összereccsentem. Mint amikor rálépsz egy széthagyott tojásra. Ittam is persze akkor már nagyban. Bekerültem a törökkanizsai melakórházba. Ott aztán rendbe hoztak.

Viszont a gyerek rendületlenül züllik. Volt vagy negyven felesége. Megver, ha nem pénzt viszek neki véletlen éppen. Kardelnak hívják. Kit hívnak Kardelnak, kérdem immár én is leesett, akárha összetört állal. A fiamat. Úgy ismerik. Hogy: Kardel. Őt nem nevezik búsnak, jóllehet állandóan mulat a vásároknak...

Az unokáim leköpdösnek, az asszonya földobálja a tetőre a cukorkát, amit viszek nekik, hogy aztán a kigyerekek másszanak, nyüzsögjenek, ugráljanak a tetőn, mint a verebek...

Csak a birkák maradtak. Hiszen születésemtől huszonnyolc éves koromig a birkákat őriztem. Meg nyírtam őket. Az öcsémmel. Naponta ötvenet-hatvanat. Meg ez a számár maradt. Kapok parasztnyugdíjat, hármezer dínárt, két részben. Ide-oda dugdosom a pénzemet.

Vadliba meg vadkacsa is több van az idén, kapja fel hirtelen a tekintetét, jó alkalmat találva arra, hogy témát váltson. Kérdem, immár én is váltva, meddig papföldek ezek itt... Mutatja. A Sajtin-halmon egy zsidó tanyája volt, körül a földek is az övé voltak, az erdő is, fajbikákkal bajlódott.

Mondja tovább, Bus nagyapjának két testvére van. A Bus Lukács meg a Bus Pista. Adorjániak, oromhegyesiek, ókanizsaiak. A gyerekeik gyerekei tartják a

Budzsákban a DÜHÖNGŐ-t, meg a Kálváriánál a TEXAS-t. Ezt a Bus nemzetiséget valahonnan Ukrajnából telepítették, ezek szerint nem véletlen járt arrafele Szűts nagyapám is...

Ötvenhatos vagyok, mondja megint, mert emlékezett, amikor először említette, értetlenül néztem rá. Egész éjszaka hallgattam a rádiót, most van az évfordulója. Maga is ötvenhatos, kérdelem, hogyhogy. Már fönn ül a nyeregben. Én is föltápászkodom. Kiverem a sót a füzetből. Megyek mellette.

Negotinban szolgáltam két évet. De akkor épp kitört odaát a forradalom, és Tito a Dunához, Kladozóba vezényelt bennünket, nehogy átjöjjenek Turnu Severinnél a ruszók. Ott még lehúztam egy évet. Úsztak át az autóbelsőben a román magyarok. Én fogtam ki őket, mert csak én tudtam magyarul az egységben. Én vezettem az órházba, én öltöztettem át őket. Az egyik nagyon hálás volt, hogy nem lőttünk rá, meg hogy átdörzsöltem, teát főztem neki. Kicszeréltük a címünket. Írt Ausztráliából, meg aztán amikor hazalátogatott a feleségével Szegedre, át is hívott. Csináltattam útlevelet, és meglátogattam, ott laktak a szülei a piac mellett, az egyik kis utca sarkán. De később elvesztettem vele a kapcsolatot, így már nincs, aki igazolná, én is ötvenhatos vagyok, pedig most már talán valami kis pénzt is kaphatnék odaát... Mondom, majd holnap megint kijövök. Nem válaszol. Már elfordította szamarát. Állok ott soká.

Említettem, Lukács bácsi, a rangidős járási juhász, akinek a feleségéről, Rozikáról, Bánszky Mária Róza, muzeológus barátnóm a VAJALJAORSZÁG című filmjét forgatta, már napok óta behajtotta birkáit az udvarunkba, hogy ne kelljen immár annyit kocognia, meg hogy szép pázsitot harapdáljanak nekem, ahogy mondja, sokkal szebbet, mint ha én nyírnám. Örült az unokáimnak, szerettem ezeket az új kis emberkéket, mondta, Zsigmondnak már ígért is egy bárányt, de majd Jakab is kap, tette hozzá, a lánykákat, a három nővérkét is nézegeti, mosolyog rajtuk, de azoknak nem ígér semmit. Egész délelőtt ott üldögél a tanya elé tett, egyik lábára billegő, téglával alátámasztott vesszőfotelben, én meg mellette a kis sámlin.

Végigbeszélgetünk vele is sorjában mindent. Noha legszívesebben Mostarról mesél, ahol katonáskodott, a forró kövek között zavarászták az usztaákat, jól-lehet egyet sem sikerült elcsípni... Nyaranta kihúzódtunk Nevesinjébe... Akkor megbillen kissé a fotelje, vizsgálja, volt Martonoson egy kosárfonó, mondja, az tudna új lábat fonni ennek a fotelnek... Ó harmonikázott a lakodalmunkban. Ki, kérdelem. Az a vak kosárfonó, mondja. Trockij körösztapád temetésin is ő harmonikázott, nem volt ott, a szomszéd Hergelék lakodalmán játszott éppen, azok már jó előre megfogadták, de amikor elérkezett a temetés órája, egyszer csak elkezdte húzni sorjában Trockij szomorú nótáit, úgy húzta, jócskán felerősítve, hogy áthallatsszon a kistemetőbe, aztán nem is fogadott el pízrt érte, szép temetés volt, végül mindannyian dúdolni kezdtük azokat a szomorú nótákat, míg legvégül a Stratégia bácsi el nem énekelte a Bunkócskát...

Közben motorján átrobog Szokol Zoli is, bal oldali szomszédunk. Lukács bácsi valami kérdésére hosszasan mesél arról, hogy Stratégia bácsival elmentek valahová Nagy-völgy alá, egy magányos öregasszony tanyájára, valami jó szívós nőtényt venni, hosszú távra, na meg hát persze jó olcsón... Az ólak már mind

összedőltek, a ház is megroggyant, a disznók, meg tán már az öregasszony is a földbe fúrt lukakban éltek, szaporodtak, mint a nyulak. Nem is tudom, miért volt pénzre szüksége az öregasszonynak, nem is volt szüksége rá, csak a zsigeri kapzsisa miatt alkudozott olyan sokáig, jöllehet régi pénzt is elfogadott volna, ki tudja, mikor látott utoljára pízmagot... Azt mondta, mind mélyebbre túrnak, mert a disznók túrják ki neki is a lukat, annál melegebb van, már második tele nem tüzeskedik, az akácfákat is eladná mind a tanya körül, annál melegebb van, mennél mélyebbre húzódsz, magyarázta sáros arcát törölgetve, de akkor egy koma is előmászott, meg innen-onnan gyerekek is, csak most láttuk, nincs is annyira egyedül az öregasszony... Megvettünk egy disznót. Evett, mint a sáska, de nem nőtt a hasa. És végül csak egyetlenegyét fiadzott. Megütközve néztük apámmal. Aztán meg már búgni se akart, egyetlen kant sem vett föl többé. Mondtam apámnak, amikor leszúrtuk, csak ne legyen szálkás a húsa, mint a halnak... Nem volt szálkás, de csak azért, mert alig volt... Mondom apámnak, hát ezt nevezem én stratégiának...

Hallgatom Zoli szövegét, megdöbbenve kell tapasztalnom, barátaim is tettek már ilyenfajta megjegyzést Zoli történeteit hallgatva, valahogy nagyon ismerősnek tűnik a logikája, mintha csak én mondanám, gondolom megszeppenve, mintha csak én írnám... Mind kíváncsibban hallgatom, próbálom visszatéríteni azokhoz a földbe fúrt lukakhoz, netán ők is bekémlenek, alászállnak azokba a lukakba, s lenn még találkoznának emberekkel, noha azt azért nem mondhatom, hogy mindig fogom a fonalát. De nem is az a lényeg, a fonalat, a vezérfonalat majd külön megfonjuk vele az istálló ajtajára akasztott málnaszín manilából, meg mint a lézert, s hagyjuk, aztán magától fúródjon keresztül a történeteken, életeken, fűződjön fel szépen magától minden...

Mert az embernek van az a kis valósága, idéz most valakit. Bólintok, noha nem tudom, kinek is van az a kis valósága. Rendes, tiszta, még a vizet is megmossa, mondja, de ez már nem az az ember, akinek van az a valósága, talán a felesége... A vizet is, kérni mosolyogva a bajsza alatt Lukács bácsi. A vizet is, jöllehet több faszt fogott, mint kilincset. Kicsoda, kapom föl a fejem. Lukács bácsi emlékezni látszik arra a néمبرre, azt mondja, piócat meg árvalányhajat árult a piacon. Ahogy hajnalban hazaért, azt hitte, meszelés van. De amikor közelebb ment az udvar közepére rakott dolgokhoz, látta, az ő sátorfája van kirakva... Fújtózsínór. Ez a zsinór is megfelelne talán a lézer helyett, tűnődöm. Bejött hozzánk lemosni a vért... De nem folytatja, így nem tudom meg, mi is történt, mihez is használták azt a zsinórt, mármint hogy kinek is a megfojtásához, valaki másról kezd mesélni, lusta volt leülni, mondja. A seggin meg lehet foltozni a nadrágot. Sehogy sem sikerül összepászítanom a dolgokat. Lukács bácsi jobban érti, mikor, kiről is van szó. Igaz, közben én megtöltöm az itatókat, hátrazárom a baromfit, nehogy róka jöjjön az éjszaka. Kiabált, óbégatott, magyarázza Zoli, ahogy visszaülök közéjük. Nem akartam kimenni. Aztán kimentem. Gyűtt egészen közel, csókolódnai akar, gondoltam, vagy le akar ütni. Igen, kezdem megérteni, ez nem az a valaki, aki lusta leülni, ez már megint valaki más... Nem ismersz meg, kérdezte szinte kurjantva. Hogy ismernélek meg, amikor négykézláb vagy. Nem ismersz meg, hát én vagyok a körösztapád, mert mindenkinek ő volt a körösztapja, a Trockij... Igen,

mondja Lukács bácsi, mindenkinek ő volt a körösztapja, akkor is úgy mondták, hogy ő lesz a körösztapja valakinek, amikor már évek óta távol volt, úgy tűnt elveszelődött... Hát nem tudod, a te körösztapád is a Trockij... Ül a motorján, holnap kötőféket kell fonnom, mondja, ha átjön, a maga kutyáinak is fonunk nyakbavalót, majd máris elroboz... Kár, hogy nem írtam föl az ő szavait a füzetbe, úgy tán jobban kibogozhattam, összepászíthattam volna... Igaz, a Kardelt sem sikerült kibogoznom, összepászítanom, pedig őt feljegyezgettem...

Aztán Lukács bácsi egy nap nem jött. Illetve lehet, hogy járt errefelé, de mivel nem látott a tanya körül, gondolta, a Bus Károly-Kardelnál vagyok már megint, magától nem nyitotta ki a kaput, továbbhajtott. Elfelejtettem ugyanis említeni neki, hogy attól függetlenül, itt vagyok-e, nyugodtan terelje be a nyáját, üldögéljen a vesszőfotelben. Úgyis szándékozom még faggatni a martonosi kosárfonó felől is. Később majd, gondoltam, Bus Károly-Kardel tollbamondása után talán az ő életét írom meg, a vak kosárfonóét, aki a környék legjobb harmonikása, fehér számaron viszik utána égő sóban, égő paprikahegyeken át a nagy, gyöngyház HOHNER-t, az ő életét, meg hát a Trockijét is persze, már csak azért is, mert a vak harmonikás és a Trockij életébe jobban belekölthetek, mint a Bus Károly-Kardel tollbamondásába, a Bus Károly-Kardel tollbamondásába nem költhetek, mert belediktálta a sóba fektetett fekete füzetbe, meg azért se, mert abba az élet maga költött bele jócskán, az élet után meg már mit költeni, nincs mit költeni, mi a fenét költeni, éppen elég az maga, ahogy ő mondta, elég költséges, költsön rá a nyavalya...

Tegnap ahogy átjöttem a csatornán, láttam, valaki ül az eresz alatt. De nem a fotelben, hanem az én helyemen, a kis sámlin. Tehát nem a feleségem látogatott meg, pedig örültem volna neki, mert már kezdtem elvadulni, elpiszkolódni, megbűdösödni, se nem a Lukács bácsi volt az.

Egy nő, hirtelenzöld tormanadrágban. A megboldogult kis Lukács felesége. Igen, a kis Lukács most halt meg az anyja, Rozika temetésén. Félttem, ahogy lassan megértettem, ki is ül ott, elsirom magam, jajgatni kezdek. De aztán talán csak azért nem kezdek el jajgatni, mert közben eszembe jutottak Lukács bácsi szavai, mármint hogy az ember olyan, mint a légy, lehullik... A tata említette, alkony előtt hajtsak be ide magukhoz, mondja a hirtelenzöld nadrágos nő, halkán, szinte magának, ahogyan beszélgetek az udvarba. Leülök mellé, a billegő fotel mellé. És beszélgetni kezdünk.

És akkor, többek között megemlítem neki, künn voltam a Bus Károly-Kardelnál, meg azt is, hogy a Bus Károly-Kardel milyen keveset keres... Nem válaszol. Érzem, számol. Majd megszólal. Én se keresek többet, mondja. Maga mennyit keres, kérdezem. Kilencven (90) eurót, de én nem kapok enni. Ha megveszem az ennivalót meg a cigarettát, még kevesebb marad, mint hatvan (60) euró. Hol dolgozik, kérdem. Az országhatáron, mondja. Mit csinál az országhatáron? Netán vámos, gondoltam. Végre magyarokat is kezdenek alkalmazni. Ez jó, nagyon jó jel, nyugtázom. Meg arra is gondolok hirtelen, végre nekem is lesz valamicske kapcsolatom a határon, hiszen ma felénk minden ezen múlik, majd mindenki ilyesféle kapcsolatoknak köszönve előzte meg, avagy kereste agyon magát. Ha van kapcsolatod a határon, hamarosan gazdag emberré lehetsz.

A komcsi politikusokból lett úgazdagoknak meg az új, nemzeti érzelmű politikusoknak is mind van valamiféle ilyen jellegű kapcsolata arrafele... Mit csinál az országhatáron, kérdeztem megint. Én vezetem a toalettet, mondja. Az országhatáron... Mondtam, jól ismerem azt a toalettet, egyszer ott kellett ripsz-ropsz leborotválnom a szakállamat, miközben a vécés néni már a söprével püfölte a hátam, eldugasztom azzal a mocskos szőrzetemmel a lefolyót, kiabálta, mind összekaszaboltam magam, csurom véresen jöttem vissza a határőrökhöz, azt hittek, megőrültem, ugyanis úgy, összekaszabolt arccal még kevésbé hasonlítottam a fényképre, magamra, mint szakállasan, igen, végül már úgy volt, hogy én se ismertem magamra... Hát, mondta, van ott minden...

Kerítésünknel végre megjelenik Lukács bácsi. Botjára támaszkodva áll. Mint egész életében. Vár. Intek. Szaladok nyitni a kaput. Majd fölvaltalak, mondja. A hirtelenzöld nadrágos nő máris eltűnik. Mondom Lukács bácsinak, milyen választékom van pálinkából. Beleül a billegő vesszőfotelbe. Nyomára bukkant már a vak harmonikásnak, kérdi. Még nem, mondom, de nyomozok, a vízmérő, aki havonta-kéthavonta a talajvizet (mi úgy mondjuk, tengerszint feletti, avagy alatti magasságunkat) méri az ásott kutunkban: martonosi... Először az epret kóstoljuk meg. De tévedésből szilvát öntök. Aztán kimosom a poharat az epernek. Jókedve támad, kissé beszédesebbé lesz.

A Karcsiná' vót, kérdi. Igen, kimentem hozzá még egyszer. Kisült, hogy rokonok vagyunk. Ki?! Maga meg a Bus Karcsi?! Hát maga nem Bus, mondta ravaszkásan rám pillantva. De Kracsun, mondom. Hát igen, jól ismertem a Tódor bácsit. Azt mesélték, hogy még régebben vót egy Kracsun Tódor nevű nagy festő, aki úgy halt meg, hogy pingálás közben leesett az oltárról... A Tódor bácsi tanyáját vette át aztán a Kracsun Ferkó, a fia benn bótos a Fruzsza sarkán, a lánya, a Szimonetta pedig Adorjánon tanító vagy óvónő. A Tódor bácsi testvérinek, a Kracsun Miklósnak három fia volt: Béla, Ernő meg Miklós. De a Miklóst szénahordáskor fejbe rúgta a ló, mire Szegedre ért vele a katonai dzsip, meghalt... De hány lánytestvére volt a Miklós feleséginek, kérdem. Bus Károly-Kardel azt állítja, hogy a nagyanyja testvérje volt a Miklós feleséginek. Szűts lányok... Azt nem tudom... A Károly nagyanyját Dóra Zsófinak hívták, az anyját meg Szalma Ilkának, de hogy kifélék voltak ezek a Dórák meg Szalmák, honnan a nevük, meg aztán még hogy bonyolították a dolgaikat, hogyan az életüket, még a kosárfonóknál is bonyolultabban, azt nem tudom... A Bus Károly-Kardel azt mondja, hogy a nagyapja tábornok volt, mondom. A Károlyé, néz rám még ravaszksátabban. Megissza a maradék epret. Ismét kimosom a poharakat. Most a birsből töltök. A Károlyé, tábornok, néz rám ismét. Hogyhogy, kérdi. Én ismertem az öregapját. Egész életében errefele csőszködött. Melyik? Hát, az öreg Bus. Csönd. Hallgatunk. Ízlelgetjük a birset. A Karcsi, ismételgeti mosolyogva. Senki koma az. Senki koma. Mindenit elitta. Mondom, megcsalta a felesége a Pörös Danival, biztosan azért, bánatában, biztosan bánatában ivott el mindent... Mindig ott áll fönt a Sajtin-halmon, mondom. Kicsoda, kérdi. A Bus Károly-Kardel. Ott őrködik. Őrködik? Mi a fenét őriz? Nem tudom. De őrködik. Hm, őrködik? A Bus Karcsi?

Azt mesélte, hogy egy zsidó tanya volt ott, az egész rész, az erdő is oda tartozott, fajbikákkal foglalkoztak... Nem tudok róla, mondja. Mondom, képzeld,

csak hatvan (60) eurót keres a négyszáz birkával. Hát elég az neki, mondja. Elég? Hát nem csinál semmit, mondja. Nem értem, hiszen Lukács bácsi is egész életében azt csinálta, amit a Bus Károly-Kardel, a birkákat őrizte. Igaz, a földeket se hanyagolta el soha. Valamit tényleg kezdek nem érteni. De akkor kiegyenesedik a fotelben, megpödrí a bajsztát, kortyint. Látni, beszéd előtt áll. Kortyint még egy kicsit.

Az én valamelyik nagyapámat: Saringer Pávlénak hívták. Osztrák vót. Meg félig szerb. Apámékat meg Horvátnak hívták, mert horvátok voltak, legalábbis félig horvátok, ahogy engem is úgy hívnak, Horvátnak. De át kellett keresztelkednie. Kinek, kérdem. A Sáringer Pávlénak: Takács Pálra. Itt szógált... Hol, kérdem. Hát, mutatja botjával, itt: a Sajtin-halmon. Majd leesek a sámliról. A Sajtin-halmon szolgált?! Igen. Ott egy török vár vót. Török vár? Igen. Aztán meg egy osztrák laktanya. Ismét kortyint a birsből. Közben észreveszi, hogy a végén jár, belöki az egészét.

Ott vót nagyapám, a Sáringer-Takács nagyapám: tábornok. Ki?! Mi?! Hát a Sáringer-Takács Pávle. Mi?! Tábornok?!, kérdem. Tábornok, mondja visszafogott büszkeséggel, önérzetesen.

Lassan besötétedik. Feláll, kihúzza magát. Kis, határozott jelet adott a kutyának, nyomás, és vállán földig érő köpenyével, merev tartással, kimért, súlyos léptekkel elindul a hold, a csillagok alatt...

Épp eltűnik a szemem elől, amikor Ernő meg Lóri vágódik be hozzám látogatóba. Kenyeret, pálinkát hoznak. Már éppen fogyóban a tartalékok, mondom. Üldögélünk az eresz alatt. Lassan már teljesen besötétedik. Egyszer csak nagy láng csap föl odaát a bódéknál. Felugrok. Kigyulladt a bódé!, kiabálom. Kigyulladt a hűtőház! Mondta Bus Károly-Kardel, hogy ma begyűjt, megmosakszik, holnap Dömötör napja, megborotválkozik, reggel be kell mennie Ó-(Magyar-)Kanizsára, koszorúkat venni halottak napjára... Emődék csak néznek rám, semmit sem értenek a szavaimból. Miféle Bus, miféle koszorúk... Biztos felrobbant valami, mondom. Már szállunk is be a kocsijukba, nyomulunk az alsó-járászéli híd irányába. Ahogy közelebb érünk, látjuk, a szeméten gyűjtöttak meg valamit, talán egy autógumit. A két bódé kissé messzebb van a tűztől, Bus Károly-Kardel már rég bezárkózott, a hűtőkocsin nincs ablak, nyugodtan alszik, nagyobb tűz se zavarná, nagyobb tűz, a világ vége se árthatna neki. Csak kasszafűrók tudnának bejutni hozzá.

Hajtunk vissza. Kicsit zavart vagyok, nem értem, milyen rosszul mértem be a Bus Károly-Kardel bódéit, a bódék mögötti mágikus körben leledző birkák kompakt tömegét, lángok közepette láttam őket, ha ezt itt, az orrom előtt ennyire elvétettem, hogyan tudom megítélni a távolabbi tüzeket, ki is ég bennük tulajdonképpen... Tovább üldögélünk a tanya előtt. Értetlenül nézem a lassan kialakuló tüzet, értetlenül néznek, nem értik, miféle tüzekkel is bajlódom ilyen izgatottan... Reggel, amikor kijövök a gangra, már nincsen ott a számár, se a birkák. Csak a birkák cirkuszi porondot idéző helye. Egy zavaróan szabályos, kerek mágikus porond. Ahová este ismét beáll minden kerítés nélkül, egzakt mód a nyáj. Ha arrafele járok, gyakran magam is beállok annak a csodálatos üres, porhanyós porondnak a közepére. Öreg ripacs. Nevetek. Vagy sírok.

Reggelre az ökörnál beszótte az egész Járást. Sosem ilyen selymes látomást. Igen, mintha gyolcsokat, selymeket terítettek volna száradni a gyepre. Sziksóra. Hágában egyszer régen láttam egy ilyen festményt, kitergetett fehér vászoncsíkokkal tele...

Végre kijön, meglátogat az unokákkal a feleségem. Kérdem, nálad a kamera? Nálam, mondja. Meg tudod állítani a képeket, tudsz fényképeket is csinálni vele? Tudok, mondja. Gyere, átme gyünk az árkon. Lefényképezzük: Bus Károlyt Kardelt. Leírtam, belediktálta az életét az egyik füzetbe. Zsófi meg Zsigmond boldogok. Imádnak szamaragolni. Tudom, a kis fekete-fehér vietnami malacot is gyorsan megkedvelik majd. Látom, Bus Károly-Kardel már várt bennünket. De alig ismerem fel. Mert megborotválkozott. Szögecselt szalagú, széles karimájú, ünnepi kalapot tett a fejére. A nyeret is már levette a számárról, mert majd kocsi-val megy be koszorúkat venni. Kétségbeesetten kérdem, hol az ernyője, hiszen anélkül nem ér semmit az egész.

Amikor végre-valahára rábukkantam ama napernyőre, amely Lautreamont műtőasztalán találkozott volt a varrógéppel, s az egész huszadik századot meghatározta, valamint a huszonegyedik első negyedét is minden bizonnyal meg fogja határozni még, igen, mikor végre egy az egyben rábukkantam ama napernyőre, mert mindig is sejtettem, valós ernyőről kell, hogy szó legyen, ahogyan a varrógép is az volt, valóságos, Danilo Kiš lelte meg, jöllehet már rózsák nyíltak a helyén, és minden jel szerint az lesz a műtőasztal is – azzá, valóssá, akkor dokumentálnom kell, fel kell mutatnom az egész világnak, az egész művészvilágnak legalábbis, ezt a napernyőt: Lautréamont napernyőjét!

Valamiféleképpen ide került Bus Károly-Kardelhez, őt tették meg ama napernyő órévé. Más a pecsétet őrzi, ő az ernyőt. Itt. A Járáson. A Sajtin-halmon. A széksóban. Hol az ernyő, kérdem kétségbeesve. Mutassa már, mondom. Jutkának is mutathassam, megbizonyosodjam, nem hallucinálok. Előhossa valahonnan a hűtőház mögül. Lassan, nagy szakértelemmel nyitja. Hirtelen megfeszül, kattan. Behúzódik alá. Néz, les alóla bennünket. Ahogyan az egér les a lyukból. Félve. Megrettenve. Valami még nem tapasztalt fájdalommal a szemében. De ugyanakkor van valami ravasz-kíváncsiság is ebben a tekintetben. Először is vár, mit tudunk kezdeni vele, be tudom-e pászítani a világba. Ezzel a nagy, málnaszín napernyővel. Noha nem érti egészen, miért is éppen ez a napernyő izgatja leginkább a fantáziámat, amelyet talán távoli rokonai szuperáltak volt ki a DÜHÖNGŐ-ben, vagy a Kálváriára néző TEXAS-ban. Áll soká fegyelmezetten, jöllehet látom, titkon ő is levesz bennünket.

Száll alá a nap. Félek, ahogy a horizontra ér, parazsa felgyújtja a vaddohány, az ökörnál végtelen selymét, s az gyorsan az ernyőhöz vezet, belekap megfáradt málnaszín anyagába. Aztán, noha a nyereg már nincs fönn, felül a számárra. Felém nyúl, megsimogatja fejem. Mintha csak azt mondaná, te is Bus, én is Kracsun... Én is szeretném megérinteni, megsimogatni, de nekem nincs olyan, azt a spanyol márkit idéző mozdulatom, csak vigyorgunk...

Másnap benn Kanizsán, teljesen véletlenül, megboldogult bátyám felesége, Irma, Kardelt említi. Te ismered Kardelt, kérdem. Igen, szokott nekem segíteni kishomoki tanyánkon. Akkor majd vele is elmeséltetem a történetet, mondom.

Kivel, kérdi. Milyen történetet? A Busok történetét. A Busok Kracsun-ágának történetét. Nem érti. Ő Gilice... A fia meg Tolnai... Kíváncsi vagyok, ő hogyan látja, hogyan Bus Károly-Kardelt... Szeretnék találkozni Kardellel, mondom. Ő is Kracsun, én is Bus, mondom. És hát akkor nemcsak Kracsun, hanem Kardel is. Bus Kardel. Szeretném, ha Bus Kardel is tollba mondaná nekem az életét. Tollba mondva is ugyanolyan cifra, mintha én cifráznám, jóllehet megállás nélkül imádkozom, ments meg, uram, a cifra szövegektől... Hát, mondja unokaöcsém, Tolnai Csaba, cifra az annyit jelent, mint: nulla... Azért mondhatja, mert valakitől hallotta, Kumbukto felől tudakolóztam az elhagyott ostorkai iskolában élő remete matematikusnál, Kumbukto felől, ugyanis a kumbuktói matematikusok, akik fehér számaron közlekedtek a sivatagban, a kumbuktói matematikusok találták fel a nullát... Cifrázni, sok kis köröcskét varrni, folytatja Csaba, aki kitűnő néprajzos, valójában olyas valami, mint amikor a borbély lenullázza a fejed...

A fekete francia füzet BUS KÁROLY-KARDEL ÉLETE bekerült a többi Tanyasi téka közé a tulipános ládába. Szeretem, ha füzeteim idővel átveszik a láda dohos szagát. Egyszer majd újra átszörözöm. Az életét, mondom, de alig múlik néhány nap, ismét előveszem. Valamiért úgy érzem, immár minden, ami jön, oda tartozik. Oda kell vezetnem.

Kötelet fontunk odaát, szép köteleket, amelyek egyrészt gyerekkorom köteleseit idézték, mindenekelőtt Berec bácsit, édesapám barátját, azért ragyogtak, valamint műanyag voltak miatt, valóban úgy ragyogtak ott kifeszítve az alkotásban, mint a lézer...

Volt kint nálam a tanyán Barceló, a nagy katalán festő. Körülszaglászott mindent. A tulipános ládát is. Mesélte, Afrikában, ahol leginkább fest, a természetek kicsipkézik, kicifrázzák a rajzait. Megkaptam tőle afrikai naplóját. Mert ő azonkívül, hogy katalán, Spanyolország festője, meg a tenger festője, meg főleg Afrika festője, tán a legnagyobb festője Afrikának, igen, arról szándékozom írni, Afrika-festészetéről, meg hát persze tenger-festészetéről is, valami nagyon anyagszerű dolgot csinál, jóllehet egyértelműen Courbet nyomán, ha nem éppen afféle tisztelgésné is előtte ... Utána kísértáltunk a Járásra. Leheveredtünk. Alkonyodott. Kicsit talán el is szenderedtünk. József lefényképezett bennünket. Később kaptam a fotókból. Az egyikre rácsöppent valami. Próbáltam ledörzsölni, de fölsértettem az égboltot. Aztán nyállal próbáltam szépen elsimítani a fenti szakadékot. Meg kellene mutatnom neki. Azt a fenti szakadékot. Hiszen Avignonban majd találkozunk, ha Isten is úgy akarja, addigra megjelenik közös kötetünk. A Miquel Barceló árnyéka. Milyen jó lenne, ha éppen ez a fotó kerülhetne abba a kötetbe, amely különben is irreálisnak tűnik, éppen pászolna hozzá ez a Járás feletti beszakadt égbolt...

Lenn a tengeren meghalt Bicskei Ottó. Hazahozták a hamvait. Valamit talán a tengerbe is szórtak belőle. Ott, nem messze Splittől, Kaštel Stariban, közvetlen Čipiko, a nagy olasz származású dalmát szerb író szülőházánál... Ismét előkerezem a fekete füzetet, hogy feljegyezzem Ottó halálát.

Jeges utakon jöttek, még Zombornál is eltévédtek. Ági, Ottó felesége, meg Anikó, a barátnőjük, hoztak lenről, az urna mellé egy csokrot. Négy nagy fehér osztriga kagylóhéjból meg fehér orchideából. Elállt a lélegzetem. Még sosem

láttam ilyen csokrot. Ottó nem volt oda a tengerért. Lenn élte életét, mert Ági szerette a tengert. Közel álltak Holti Máriához, a magyarországi származású, vajdasági dalmát írónőhöz, aki ott élt, nem messze a bogumil virág alatt rogyadozó Brelában. Őt Makarskán temették el, ott élnek a gyerekei, jártam a sírjánál... De Ottó nem evett halat, se osztrigát, csak disznóságot, főleg bécsi szeletet. Számunkra mégis fontossá lett, hogy ő, éppen ő – a világ szexuális forradalmának beindítója, egész életében ezt bizonygatta, ő indította be, ő személyesen, ezt a bizonyos forradalmat egy Svédországban megjelent könyvével, amit azért nem lehet immár leellenőrizni, bizonyítani, mert nem az ő, hanem a fordító neve alatt jelent meg (lásd Egy világitótorony eladó című írásomat a győri Múhely tenger-számában) – ott trónol lent a tengernél. Igen, mondtam, Ottó úgy került a tenger mellé, mint Lautréamont napernyője a varrógép mellé... De ha felöltötte halványbordó zakóját, és végigsétált a riván, mindenki utánafordult. Azt sugdosták, még a helyiek is, nyugalmazott admirális, jóllehet Ottó éppen hogy folyamórként harcolta végig a világháborút. Minden egyes alkalommal megrezzentem, amikor a pap azt mondta, hogy Ottó testvérünk, akkor meg könny szaladt a szemembe, amikor azt énekelte, hogy Övé a tenger...

Álltam a kripta mellett, alant Tukacsok, Dukaiak. Ági mondja, Ottó biztosan nagyon örült, hogy itt voltál... Ottó lánya, Ottilia is odajött hozzám, húsz-harminc éve nem találkoztunk, még mindig szép, meséli, az apja nem engedte, hogy megnézzé azt a filmet, A flamingó térdét, amit a barátaimmal csináltam róla, most, ha küldenék neki egy másolatot, megnézné...

Az egyik újabb, kedves barátom által írt, kitűnő regényelméleti Goethetanulmányban olvasom a Vonzások és választásokról, bemásolom ide a fekete füzetbe: A többi szereplő azonban – főhőseink – mind, mutatis mutandis, az „Ottó” névre hallgatnak: hiszen még Charlotte és Ottilia nevében is ott a szó töve. Elemek csupán. Minden megjelenésük egyben megjeleníti a szerkezet ama pontját is, amelyen fellépnek. Mintha egy bonyolult vegyület térbeli képletének kijelölt helyei volnának. Így írják önmagukat...

Nincs más, vezetem tovább a fekete füzetet. Mi az, kérdi fiam, ékírsz már te is!? Nem, mondom, csak ácsuceruzával... De nem várja meg a választomat, továbbmegy.

Suzuki a keresztény és a buddhista miszticizmusról írt könyvében Eckhart mestert idézi, amire érzékenyebben reagálok, mint gondoltam volna, minden biztonnal Lukács bácsi említett kijelentése miatt.

Az Isten, mondja Eckhart mester, hagyott egy kis pontot, amelyben a lélek viszatér önmagához, és megtalálja magát és megismeri magát, mint teremtményt.

Igen, nagy benyomást tesz rám ez a kis pont (a kis pont és a szatori a fejezet címe), ahogy először elolvasom. Kronologikusan az Istennek a légy intelligenciájával kellene rendelkeznie, ha tanulmányozni akarná a légy létét. Ennek az intelligenciának a lélekben való ébredése, a „kis pont”, létrehozása.

Holland, mondom, s ez nem azt jelenti, hogy régi kép, hangulat, hanem a tehe nek esti, lassú, súlyos alig-mozdulatai az egész napos legelés után, a fejes előtt, az alkonyatban.

Átvágni egy kopasz nyakú kakas nyakát. Ma csak ezt írtam a fekete füzetbe.

Elég szamojéd kutyám fehér szőrébe túrnom, hogy levezessem az ideget, mondom.

A nap legszebb pillanatai, amikor Jutka az első udvarba, amely nagy, akár egy focipálya, engedi a baromfit. A kacsák kezdik a már-már röpkésszé emelkedő futást, aztán a gyöngyösök, a pulykák, a parlagi gatyás tyúkok, a búbosok, a mutáló jércék.

A három ecet szépen megfogta. Ősre vagy tavaszra ismét ültetek, képezek még egy kis felnyírt ecetligetet. Az ecetet fel kell nyírni, ezt is Özvegytől, a nyomdásztól tanultam, neki ugyanis csodálatos kis, magas ecetligete van Palics és Hajdújárás (ő úgy mondja, Bácski) között. Ő mesélte volt nekem, hogy egykor a francia király kizárólagos tulajdonát képezték az ecetfák, csak ő ajándékozhatott belőlük, aztán meg valahogy észrevétlen deklasszálódott, szinte lumpenné lett a fák között. Én kötődöm hozzá. Mint a gyöngyösökhöz. Ecet és gyöngy. Összetartoznak. A gyöngyösök az ecetfákon szeretnek legjobban aludni. Nálunk a baromfiudvar összekócolódott, sosem is visszavágott, matuzsálem ezüsfüzekkel, mert az ecetliget elől van, elől, a tanya jobb és bal oldalán.

Megnéztük az Apró lipicai lovait. Még az öccse említette őket, amikor két éve egyszer Berlinben felhívott Svájcból. Mondta, menjünk, nézzük meg. A Disznósírt szeretné elolvasni, tulajdonképpen azért hívott. Mondta, bátyám feleségétől, Irmától kapta meg a berlini számomat. Aztán később, immár Ljubljanában élve, egyenként kell visszahódítanom egykori városaimat, nagy meglepetésemre azt kellett tapasztalnom, ismét a lipicai lovak mint olyanok kerültek a szlovén szellemi élet homlokterébe. Különös volt, otthon, Szerbiában a koszovói ütközet mítosza, itt, ebben az immár európai kis államban pedig egy állatfétis. Noha Bruxelles-ben már, igaz, nem kis harc árán, mert hát az osztrákok és az olaszok is igényt tartottak rájuk, sikerült levédeni a lipicai lovakat mint olyanokat, ám mostanra meg már a bankok egyre szaporodó golfpályái, a golfpályákhoz érkező autók kezdték veszélyeztetni ősi csendjüket. Mindennap lehetett cikket találni róluk az újságokban, de a színházban is éppen róluk íródott az egyik nagyreményű kollégám drámája. Megnéztem. Ferenc József, Tito és Bruxelles viszonyulása a lipicai lovakhoz, mármint a szlovén nemzeti identitáshoz. Mosolyognom kellett, jöllehet engem nagyon is érdekelnek a mitikus szlovén lovak, noha inkább a Mušić által megfestett, barlangrajzokat idéző, világi jellé tisztított kis, hegyi lovak képében... Aprónak nagy bajsza van, világelső kuvasza meg komondorai, valamint lipicai lovai és bivalyai is vannak. Azokat is megnéztük. Német feleségével nem tudtunk találkozni, mert Németben van éppen.

Löszabát gyűjtöttem, kevésbé sérültek, mint felénk, ahol mintha valami nagyobb tömbből, magmából lennének letördösve. Szép, szikes kopásokban topogtam, kilépve papucsomból, mezítláb soká. Lefényképeztünk egy nagy, monumentálisnak mondható, modellértékű tehénlepenyét. Az erdőhöz érve kerestük a görbe csontfát. Vártam, a kék pillék felhői lebujjenek. És hogy ezek a lepkék eszembe jutottak, abban kellett hogy legyen valami szerepe Bus Károly-Kardel szellemének is, annál is inkább, mert egyszer csak feltűnt a Járás felől kis kocsija. Ugrálni, ujjongni kezdtem. A barátod, mondta Jutka. Elébe siet-

tem. Kutyái mellette, kecskéje mögötte lépkedtek. Nusi mint régi ismerősöket üdvözölte őket. Nagyon megörültünk egymásnak. Most, a nyár kellős közepén, orosz sapkája volt a fején. Hanyagul hátradőlt, lábát keresztbe téve cigarettázott. Kéztartása, profilja, függetlenül sapkájától, ismét azt a spanyol márkit idézte, akit, említettem, El Greco egyik festményéről ismerek. Mondta, Bicskei Matyinál szolgál. Jó dolga van. Cukorrépat hoz éppen vietnami malacának. A fotók felől kérdez. Mondtam, majd juttatok neki belőlük. Persze nem került rá sor, noha hívtam elő belőlük az ő számára is.

Aztán ősszel egyszer még találoztunk. Esett, borús, kutya idő volt, szinte sötét. Megöregedve, ázottan gubbasztott a bakon. Beteg, mondta, megy orvosságot íratni magának. Miért nem emeli maga fölé a nagy málnaszín napernyőt, kérdem. Legyint, szép, éles kezével...

Akárha egy felakasztott, élő szobor. Megsajnálom. Belátom, így vagy úgy, jobb lett volna.

Mindig nagyon megörülök Bus Károlynak, de aztán igyekszem távolságot tartani, ugyanis valamiféleképpen, az ő érdekében is, éppen folyamatban van fikcióvá emelése. Jóllehet ez a folyamat számomra nem is olyan egyszerű, lévén hogy mindig faktográfiával kezdem, hőseimet név szerint említem, mint ez esetben is, éppen hogy magára a nevére mint olyanra tapadok. Olyannyira, hogy aztán már hiába próbálok minden irányba menekülni, el egészen Kumbuktuba, de nem megy. A dolog feleúton megreked. És lám, Bus Károly-Kardel is lóg szövegem felett. Akárha egy felakasztott élő szobor. Megsajnálom. Belátom, így vagy úgy, jobb lett volna. Sírnom kell. Nem először mondom, de sosem ennyire búsulva, ha nem tudok segíteni rajtuk, úgynevezett hőseimen, nem lenne szabad megbolygatni életüket. Hiszen akkor, utoljára, abban az esőben, abban a sötétségben is haza kellett volna küldeni, s nekünk kellett volna bemenni a városba orvosságért... És mellette maradni, tán át is vinni a mi tanyánkra, egy deszkán bedugni a forró kemencébe, mint nagyanyáink tették, hogy kiizzadja betegségeit.

Bus Károly-Kardel...

Sokszor emlegettem már, Jutka édesanyja Jászárokszálláson született. Tanító édesapját, aki együtt járt volt iskolába Gárdonyival, sokat ittak, mulattak volt együtt, büntetésből helyezték át Oroszlámosra, majd Cservenkára, és végül Palicsra... Egyszer Pesten, egy ellenzéki buliban, Eörsi vitt el oda, Mészöly is ott volt, teljesen véletlenül beszélgetésbe elegyedtünk Donáth Ferencsel, a legnagyobb tekintélyű magyar ellenzéki politikussal... Már a harmadik mondat után kitűnt, ő is jászárokszállási. És együtt gyerekeskedett Jutka édesanyjával, tán még udvarolt is neki. Nem győzte dicsérni szépségét... Távozásunkkor melegen üdvözölte Jutka édesanyját. Majd félrehúzott. Mondta, lenne egy kérése. Tessék, mondtam. Szüksége lenne Edvard Kardelj öngazgatásról írt könyvére, mondta, ami, ha jól tudja, magyarul is megjelent volt nálunk. Fel kell készülnünk a hatalomátvétellel... Azt a népi írótól tán már sejtjük, mit kell csinálnunk a földdel, a parasztokkal, de azt is meg kellene tanulnunk, mit kell majd csinálnunk a gyárakkal...